

Begreppet ”Funktionsrätt”

**- analys av intressepolitiska
möjligheter med lanseringen
av ett nytt begrepp i svenska
språket**

Mikael Klein

Bakgrund

Vårt namnbyte till Funktionsrätt Sverige, som genomförs i maj 2017, innebär också att vi tillför ett helt nytt begrepp, funktionsrätt i det svenska språket.

Det är svårt att i förväg försöka bedöma utsikterna att lyckas etablera ett nytt begrepp och vilken intressepolitisk betydelse det i så fall kan få i vårt gemensamma påverkansarbete. Utfallet och de möjliga framgångarna hänger samman med hur vi lyckas lansera och etablera begreppet med den betydelse vi önskar att begreppet ska ha och hur det ska uttolkas av oss själva och av andra.

Detta är en analys som syftar till att försöka ringa in några potentiella funktioner som ett nytt begrepp skulle kunna ha, och vilka eventuella intressepolitiska vinster vi skulle kunna göra med det nya begreppet.

Bild 2

Den här analysen handlar om:

Hur vill vi definiera begreppet? Vilket innehåll ska det bära?

Hur kan begreppet användas i olika sammanhang?

Kan begreppet bli ett nytt intressepolitiskt verktyg?

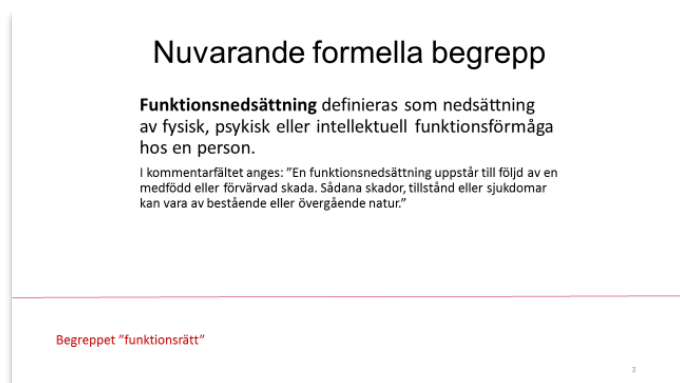
Vilken signal skapar det om oss som avsändare i dialogen med omvärlden?

Kan ett nytt begrepp stärka den interna identifikationen?

Hur vill vi definiera begreppet? Vilket innehåll ska det bära?

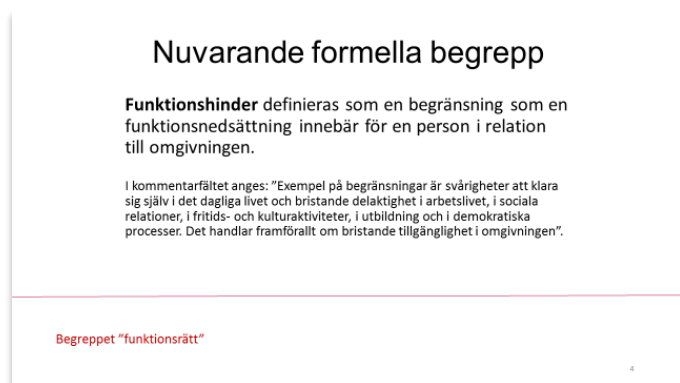
Socialstyrelsen skapar genom sin termbank de begrepp som officiellt ska användas i Sverige för olika företeelser. Inom vårt område finns begreppen **funktionsnedsättning** och **funktionshinder** definierade.

Bild 3

Funktionsnedsättning definieras som nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga hos en person. I kommentarfältet anges: "En funktionsnedsättning uppstår till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana skador, tillstånd eller sjukdomar kan vara av bestående eller övergående natur."

Bild 4

Funktionshinder definieras som en begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. I kommentarfältet anges: "Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och

kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen.”

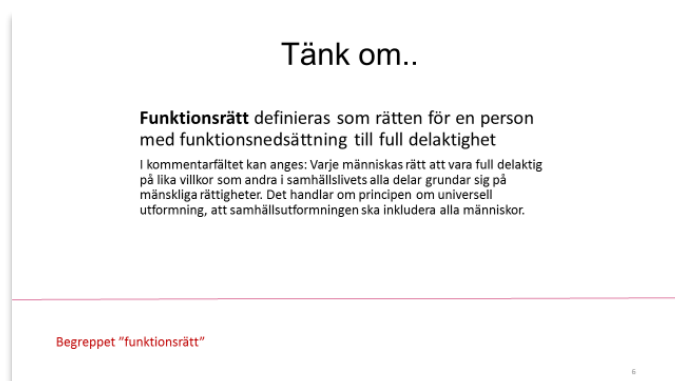
Bild 5

De två definitionerna har sin bakgrund i att världshälsoorganisationen, WHO, 1981 introducerade det miljörelaterade handikappbegreppet, det vill säga att man skiljde på egenskaper hos den enskilde individen och på de miljörelaterade hinder som kan uppstå i mötet med omgivningen. Definitionen ändrade synen på funktionshinder, från att ha varit individrelaterat med fokus på att individen skulle anpassas till samhället, till att bli miljöfokuserat - att det finns hinder i samhället som kan undanröjas.

En motsvarande definition av det nya begreppet funktionsrätt, skulle exempelvis kunna skrivas så här:

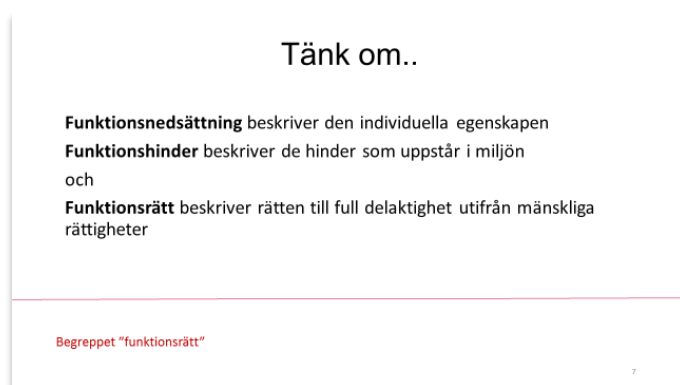
Bild 6

Funktionsrätt definieras som rätten för en person med funktionsnedsättning till full delaktighet.

I kommentarfältet kan anges: Varje människas rätt att vara full delaktig på lika villkor som andra i samhällslivets alla delar grundar sig på mänskliga rättigheter. Det handlar om principen om universell utformning, att utformningen av samhället ska inkludera alla människor.

Bild 7

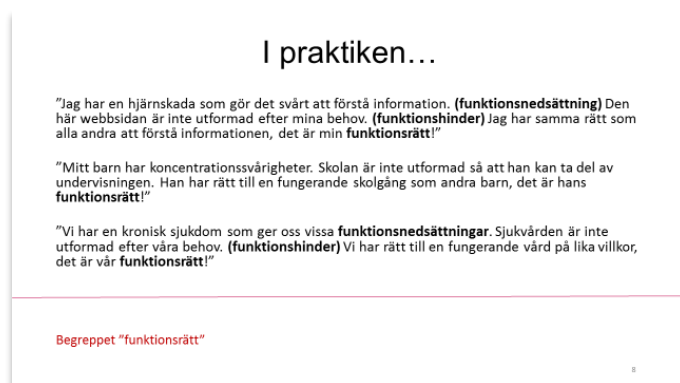

Begreppet skulle i så fall ge en tredje, tillkommande dimension, att inte bara handla om egenskaper hos individen och hindren i samhället, utan om individens rättigheter i olika samhällssituationer. Fokus skulle då flyttas från hinder, tillgänglighet och särskilda lösningar till principen om mänskliga rättigheter och ett universellt utformat samhälle.

Hur kan begreppet användas i olika sammanhang?

Begreppet innefattar betydelsen om rätten att kunna fungera i olika situationer, oavsett funktionsnedsättning och oavsett vilka hinder som finns inom olika samhällsområden. Begreppet skulle kunna användas både i dagligt tal, relaterat till en enskild vardaglig situation, men också i ett politiskt sammanhang för att beskriva den gemensamma rätten för olika grupper.

Bild 8

Till exempel:

"Jag har en hjärnskada som gör det svårt att förstå information. (funktionsnedsättning) Den här webbsidan är inte utformad efter mina behov. (funktionshinder) Jag har samma rätt som alla andra att förstå informationen, det är min funktionsrätt!"

"Mitt barn har koncentrationssvårigheter. Skolan är inte utformad så att han kan ta del av undervisningen. Han har rätt till en fungerande skolgång som andra barn, det är hans funktionsrätt!"

"Vi har en kronisk sjukdom som ger oss vissa funktionsnedsättningar. Sjukvården är inte utformad efter våra behov. (funktionshinder) Vi har rätt till en fungerande vård på lika villkor, det är vår funktionsrätt!"

Kan man etablera en sådan användning av begreppet, som relaterar till begreppen funktionsnedsättning och funktionshinder, så kan det bli ett pedagogiskt verktyg som kan tydliggöra sammanhanget mellan ett upplevt problem och rättigheten att få problemet löst.

Bild 9

Diskussionens fokus kan då flyttas från att handla om hinder för vissa ("det gäller bara en liten grupp individer") och hur dessa ska undanröjas ("det kostar för mycket"), till att utgå från den enskildes mänskliga rättigheter.

Förhoppningsvis kan diskussionen också bli mer konstruktiv "hur ska vi lösa problemen för att tillgodose din funktionsrätt", eller omvänt "jag struntar i er budget eller om jag är er första kund med detta problem, hur ska ni säkerställa min funktionsrätt?"

Begreppet skulle i så fall skapa ett nytt verktyg för empowerment (egenkraft) för den enskilda individen, men också bli ett pedagogiskt användbart verktyg i en större politisk diskussion gällande hela grupper.

Kan begreppet bli ett nytt intressepolitiskt verktyg?

Bild 10

FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar ligger till grund för vårt intressepolitiska arbete. Idag använder vi flitigt konventionens olika artiklar för att understödja vår politiska argumentation i olika sammanhang.

Men konventionen kan ibland uppfattas som ett teoretiskt bygge med juridiska deklamationer som det är en utmaning att omsätta i användbara verktyg i opinionsarbetet eller i kontakten med myndigheter eller andra. Inte heller de enskilda medlemmarna, "rättighetsbärarna", har fått tillräckligt stöd eller information om vad konventionen innebär och kan ha för betydelse.

Intressepolitiska konflikter stannar ofta vid ett konstaterande om att konventionen inte är gällande svensk lag, med slutsatsen att konventionen måste omsättas i lagstiftning för att den ska gå att använda.

Självklart har lagstiftning en avgörande betydelse, men konventionen kan redan nu användas mer kraftfullt i det intressepolitiska arbetet. Här ligger en fortsatt pedagogisk utmaning - både för de aktiva inom rörelsen och de myndigheter eller andra man diskuterar med - att göra en koppling mellan konventionens mening och de konkreta, vardagliga situationer man diskuterar.

Mänskliga rättigheter handlar just om det här; den enskilde människans rätt att få del av samhällets olika tjänster och att få vara delaktig inom olika samhällsområden på lika villkor som övriga medborgare. Här innefattas alla de vardagliga situationer som inte innebär några hinder för medborgare utan funktionsnedsättningar.

Uttalanden som "vi arbetar inte med skolfrågor, vi jobbar bara med mänskliga rättigheter" blir missvisande, som att "mänskliga rättigheter" bara vore en politisk etikett.

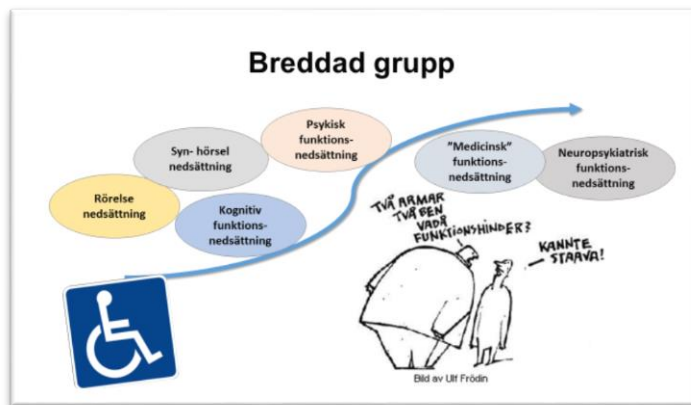
Begreppet "funktionsrätt" kan möjligtvis skapa den kopplingen som vi saknar idag mellan FN-konventionens innehåll och andemening och den politiska diskussionen, oavsett om det rör en vardaglig situation eller en övergripande systemdiskussion.

Vad skapar det för signal om oss som avsändare i dialogen med omvärlden?

Vårt nuvarande namn, Handikappförbunden (eller HSO), är visserligen delvis etablerat och inarbetat, men skapar också många problem, både i vår dialog med omvärlden men också i vårt interna arbete.

Förutom att det kan uppfattas ålderdomligt eller stigmatiserande, så ger det fel associationer om vilka vi företräder, det vill säga vilka vi är som *avsändare*. Begreppet "handikapp" kopplar många fortfarande ihop med traditionella, ofta synliga funktionsnedsättningar såsom syn- och hörselnedsättning, rörelsehinder och utvecklingsstörning.

Bild 11

I dialogen med myndigheter möter vi fortfarande en förväntan om att det är de traditionella funktionsnedsättningarna som vi talar om och som är de som ska ges företräde. Likaså uppfattar många politiker, men även massmedia, att vi företräder en mindre grupp än vi gör. Reaktionen på argument om att var femte medborgare har en funktionsnedsättning, möts ofta med förvåning eller av ett slags underkännande "ja, men då räknar ni ju även med de som inte har några **riktiga** funktionsnedsättningar".

I vårt intressepolitiska arbete skapar detta problem. I exempelvis diskussionen om utformningen av hälso- och sjukvården, uppfattas vi inte företräda en stor bredd av de kroniker som är hälso- och sjukvårdens största målgrupp. Vi får därmed inte det tolkningsföreträde som vi borde ha som samlande intressent för patientperspektivet.

Ett annat exempel är i diskussionen om socialförsäkringsfrågor, där vi förväntas ha åsikter om de så kallade "funktionshindersförmånerna", såsom bilstöd, handikappersättning och vårdbidrag. Men om vi diskuterar andra socialförsäkringsfrågor såsom sjukersättning eller sjukpenning, som berör ett större antal av våra förbunds medlemmar, har vi inte heller där något självklart tolkningsföreträde.

Likaså inom arbetsmarknadspolitiken eller andra politikområden, där man framförallt brottas med utmaningar om psykisk ohälsa eller en växande grupp med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, så riktas blicken gärna mot traditionella funktionsnedsättningar när "funktionshindersfrågor" diskuteras.

Vårt namn associeras idag inte med vilka vi är, därmed ges andra aktörer ett tolkningsföreträde som vi borde ha. Om vi med ett nytt namn på samarbetsorganisationen också kan etablera ett nytt vidare begrepp som kan inkludera alla olika typer av funktionsnedsättningar, blir vi en tydligare avsändare och kan etablera ett större tolkningsföreträde i viktiga frågor.

Ständig begreppsutveckling

Vår dialog med omvärlden försvåras också av att det sker en ständig begreppsutveckling.

Det offentliga samtalet hämmas av att olika aktörer blir osäkra på vad som är politiskt korrekt att säga. De nya begreppen är ofta synonyma med *person med funktionsnedsättning*, och uppstår troligtvis för att det formella begreppet inte känns bra (nedsättning är negativt laddat).

Nya begrepp som **person med funktionsvariationer**, **normbrytande funktionsvariation** eller **funkis** anammats av vissa och förkastats av andra, vilket ytterligare försvårar dialogen med omvärlden. Det förstärker också problemen med vilka vi är som är avsändare.

Så länge inte samtliga av våra medlemsförbund ställer sig bakom nya begrepp, bör vi som samarbetsorganisation konsekvent hålla oss till det formella begreppet **personer med funktionsnedsättning** för att inte skapa än större otydlighet.

Kan ett nytt begrepp stärka den interna identifikationen?

Även internt skapar vårt nuvarande namn fel associationer. Ibland uppfattas vårt övergripande arbete med exempelvis tillgänglighet handla enbart om de traditionella funktionsnedsättningarna, trots att vi sedan länge arbetat med ett mycket vidgat tillgänglighetsbegrepp.

Även internt finns alltså bilden av att funktionshindersfrågor handlar om de traditionella funktionsnedsättningarna. Flera förbunds medlemmar identifierar inte sig själva som personer med funktionsnedsättning, utan har andra beskrivningar av sig själva.

Även förbunden använder olika beteckningar för sin egen organisation, till exempel som patientorganisation hellre än

funktionshinderorganisation, vilket skapar onödiga konfliktytor i det interna samarbetet.

Flera av de traditionella funktionshindersorganisationerna har kämpat länge mot att bli betraktade som sjuka och därmed bli beskrivna som patienter. Historiskt har det funnits ett starkt medicinskt och socialpolitiskt perspektiv inom funktionshinderspolitiken som till stor del lever kvar än idag.

Den nationella handlingsplanen för handikappolitiken som antogs 1999 hade titeln *Från patient till medborgare* med ett uttalat syfte att skapa ett perspektivskifte från ett patient- till ett medborgarperspektiv. Trots tillkomsten av en särskild FN-konvention om mänskliga rättigheter ser vi alltför ofta att det socialpolitiska perspektivet hänger kvar, till exempel inom funktionshinderforskningen.

Flera av de medlemsförbund som organiserar personer med kroniska sjukdomar har också ett starkt patientperspektiv i sitt påverkansarbete. Även om medlemmarna berörs av andra samhällsfrågor, såsom socialförsäkringen, skola och arbetsmarknad, är ändå hälso- och sjukvårdsfrågorna helt centrala i deras intressepolitiska arbete och vårt gemensamma prioriteringsområde om jämlik hälsa det som engagerar mest. Även om man uppbär statsbidrag som funktionshinderorganisation och även om de enskilda medlemmarna till följd av en kronisk sjukdom också har funktionsnedsättningar, så ligger en starkare identifikation i att vara en patientorganisation och att företräda ett patientintresse.

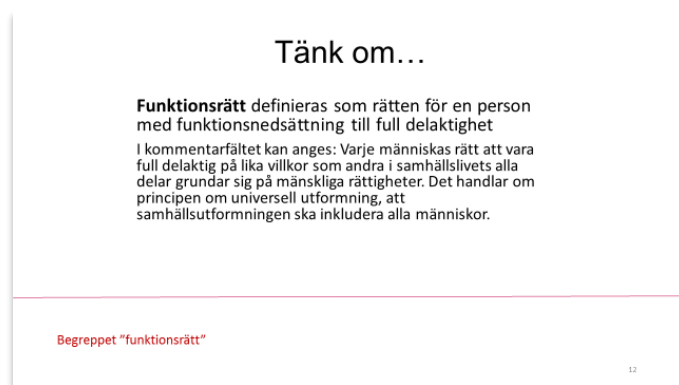
Ytterligare andra bland våra medlemsförbund vill inte alls förhålla sig till patient- eller icke-patientperspektivet. De har andra variabler som de menar definierar dem och som de kan hitta gemensamma intresseområden med andra förbund kring, exempelvis kognition, psykisk hälsa, överkänslighet eller annat. Hos dessa förbund och deras medlemmar kan det också finnas en varierande grad av identifikation med begreppet **funktionsnedsättning** och att vara en **funktionshindersorganisation**.

I det gemensamma intressepolitiska arbetet finns sällan några konfliktytor kring de olika perspektiven, däremot kan det uppstå onödiga missförstånd som grundar sig i olika vokabulär och perspektiv.

Hur starkt de olika medlemsförbunden, men också deras enskilda medlemmar, kan identifiera sig med den gemensamma intressepolitiken och de gemensamt använda begreppen blir därför en avgörande faktor också för styrkan i det gemensamma arbetet.

Ett hållbart samarbete måste rymma alla de olika perspektiven och bygga på ömsesidig respekt för olikheterna. Och även om vi alla arbetar utifrån mänskliga rättigheter, behöver den gemensamma intressepolitiska grunden måste som i alla samarbeten vara föremål för en ständig och återkommande diskussion, de gemensamma politiska målen måste fortsätta fastställas i en demokratisk ordning. Balansen mellan vad enskilda förbund driver själva, vad man väljer att driva tillsammans med andra förbund och vilka frågor som ska drivas i hela samarbetet, behöver ständigt avvägas.

Bild 12

Ett nytt namn löser inte per automatik utmaningen med att hålla ihop ett samarbete med många intresseriktningar, men begreppet "funktionsrätt" bottnar bra i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar och har potential att stärka den gemensamma identifikationen. Det förutsätter förstås att alla förbund kan göra en tolkning av begreppet som också rymmer deras agenda och identitet.

Lanseringen av ett helt nytt begrepp kommer kräva mycket jobb, liksom arbetet med att lansera ett nytt namn för samarbetsorganisationen. För att lyckas med uppsåtet att ge ett nytt begrepp fäste i det svenska språket och att ladda det med det innehåll vi vill se, krävs ett omfattande arbete med att förankra begreppet internt innan det förankras externt.

Bild 13

Sammanfattning

Vad kan ett nytt begrepp ha för intressepolitisk betydelse?

- Hur kan begreppet användas?
- Kan vi lyckas etablera ett nytt begrepp i svenska språket?
- Vad finns det för interna utmaningar?
- Vad kan det ge för vinster?

Begreppet "funktionsrätt"

13